

A programhoz hasonló elképzeléseket tartalmazott a frakció által elkészített fővárosi hároméves terv is, amely három év alatt 718 millió forint beruházást írt elő a programokban ábrázolt területekre.

A frakció tagjai a községpolitikai célokért, ill. a program különböző pontjainak elfogadtatásáért 1945 augusztusa és 1947 augusztusa között a közgyűlésben több hozzászólást tartottak. Benyújtottak 41 önálló indítványt és 15 interpellációt. Indítványozták pl., hogy a főváros lakosai által befizetett közmunkaváltság teljes egészében a fővárost illesse meg; hogy a munkanélküliség csökkentése érdekében szélesítsék az építőipar tevékenységét és vegyenek irányt a kislakások építésére, hogy csökkentsék a lakbéreket stb. Interpelláltak pl. a közlekedés megjavítása, a tejjelátás megfelelő biztosítása, az üzérkedések megszüntetése miatt.

A Fővárosi Frakció munkája során szoros kapcsolatot tartott fenn a főváros minden közigazgatási szervével, intézményével, üzemével. Ezekbe a szervekbe, intézményekbe, üzemekbe mindenhol delegálta a párt tagjait, a pártközi értekezletek határozatainak megfelelően. Az így delegáltak számára időközönként értekezleteket hívott össze, amelyeken a frakció tagjai beszámoltak a Városházán folyó munkáról. Meghallgatták az érdekelteket is, hogy a saját területükön milyen problémák, panaszok vannak. Ezekután megbeszéltek az irányvonalat, amelyet a frakció a következőkben képviselni fog a közgyűlésben. Együtt megállapodtak abban is, hogy hol, milyen tisztséget fog a Párt magának követelni.

Hasonló céllal rendezett ún. községpolitikai pártnapokat a frakció a kerületi pártszervezetek részére. A pártnapi előadók tapasztalataikról jelentést küldtek a Frakció Intézőbizottságának, amely azután megtárgyalta a felmerült kérdéseket és esetleg indítvány vagy interpelláció formájában a közgyűlés elé vitte.

A frakció és a pártszervezetek kapcsolata szoros volt, amennyiben a frakció titkárságának felkérésére a helyi titkárok beküldtek jelentést a pártnapról, hogy milyen volt az előadó, az előadás, milyen problémák merültek fel és kerültek napirendre.

A frakció és a helyi pártszervezetek kapcsolatának állandósítása érdekében a Frakció Intézőbizottsága 1946 őszén elhatározta, hogy állandó kontaktust létesít a Fővárosi Titkársággal, és annak képviselőit ezentul minden frakció-ülésre meghívja. A javaslatot a Fővárosi Titkárság elfogadta. Közösen állapodtak meg abban, hogy a továbbiakban a kerületi pártszervezetek a helyi várospolitikáról értesítik a frakciót, de a helyi ügyeket maguk intézik majd el. Ez alól kivételt képeznek a személyi és közérdekű jellegű kérdések, nevezetesen a községi üzemek, intézmények és városházi ügyosztályok problémái, amelyek ezután is a frakció hatáskörébe tartoznak, bár a frakció ezekben az ügyekben ki fogja kérni a kerületi pártszervezetek írásos ajánlását, és ennek értelmében fog állást foglalni.

A frakció tevékenységéről végezetül elmondhatjuk, hogy alapjában véve helyes volt, célkitűzéseinek többsége a demokratikus átalakulás irányába mutatott. Ugyanakkor nem kétséges, hogy néhány olyan pontot is tartalmazott - gondolok itt elsősorban pl. a fokozott autonómiára -, amelyek - bár a multban pozitívek voltak -, a felszabadulás után már elvesztették haladó jellegüket. Ezeknél a pontoknál a Szociáldemokrata Párt nem tudott, illetőleg nem akart alkalmazkodni a megváltozott viszonyokhoz, mert felülvizsgálatuk és korrigálásuk az esetleges vezető szerep elvesztését eredményezhette volna.

NAGY Lajos:

Ságvári Ágnes gondolatébresztő és az ujkori, legujabbkori várostörténet szempontjából utóőő jelentőségő tanulmányához ill. referátumához szeretnék egy-két megjegyzést hozzáfűzni. Nem olyanként, mint aki a várostörténet ezzel a korszakával behatóan és aktívan foglalkozik, inkább a város korábbi történetének kutatása során szerzett tapasztalataim és a referátum nyomán felmerőő gondolatok alapján.

Lényeges kérdéseket érintett Ságvári Ágnes, és ami engem különösen megragadott és problematikus, nemcsak a város történetének ebben a korszakában, hanem a korábbi korszakaiban is, a tanulmánynak vagy referátumnak a címe: a várospolitika, és az ami többször főlmerőő előadásokban, hozzászólásokban, az autonómiának a kérdése (az autonómiát nevezhetjük önkormányzatnak, bár gyakorlatilag van különbség a kettő között). A várospolitikanak és az autonómiának a kérdése szinte össze is kapcsolható egymással. De az, hogy volt-e, vagy mikor volt várospolitika egy városban, és hogy mikor van egy városnak önkor-

mányzata vagy autonómiaja, eléggé kritikus. Amikor 1703-ban Buda és Pest, mint szabad királyi városok kiváltságlevelet kaptak, elképzelhető lett volna, hogy ennek a két városnak a kiváltságlevelével birtokában valóban meg lett volna az autonómiaja, az önkormányzata, és ennek alapján megcsinálhatta volna a maga várospolitikáját. Végigkutatva a XVIII., XIX. századi budai és pesti várostörténetet, az önkormányzatnak egyre kevesebb nyomát találja az ember a város életében, és egyre kevésbé, ahogy az évek haladnak előre, mert a XVIII. század közepén sem talál tulajdonképpen várospolitikát olyan értelemben, hogy a város igazgatására, a város fejlesztésére, a város gazdasági irányítására átfogó program lett volna. A város vezető testületének, a választó testületének, a választott polgárságnak tulajdonképpen nem javaslatai, hanem sérelmei és követelései voltak a felsőbb hatóságoktól, az államtól. Ugyhogy a XVIII., XIX. században ha várospolitikáról beszélünk, akkor csak állami várospolitikáról lehet beszélni, az ami a XVIII., XIX. században a Helytartó Tanácsnál, ill. a Kamaránál, tehát a későbbi - vulgárisan mondva - a Belügyminisztériumnál és a Pénzügyminisztériumnál megtalálható. Ennek nyomai szinte akármilyen fővárosi törvény, vagy a feudalizmus elmúlása ellenére, meg voltak a polgári korszakban, és ahogy Ságvári Ágnesnek az előadásából is tudjuk, megvan tulajdonképpen a szocialista korszakunkban is.

A másik kérdés, hogy van állami várospolitika és állami várospolitikárais szükség van, és tulajdonképpen, hogy ha a magyarországi városok fejlődni tudtak a XVIII., XIX. században, és nem ilyen bezárkózó, önmagukat kormányzó, önmagukat elpocsékoló testületek lettek, az tulajdonképpen az állami várospolitikának, az állami ellenőrzésnek a következménye volt. Az állami várospolitika olyan értelemben, mint ahogy ma is létezik, tulajdonképpen a várostervezésről, a városfejlesztéséről, teljesen jogos és helyes politika, állami várospolitikának nevezném ezt. Van viszont egy másik, magára a városra tartozó várospolitika, ami tulajdonképpen kettős kérdés. Az egyik a hatalmi kérdés, ami a XVIII., XIX., vagy a XX. században is nagyon lényeges része volt, hogy ki irányítsa a várost, maga a választás a város vezető testületeit hogyan és miként válasszák meg. A másik része a városi várospolitikának a politika szónak az eredeti értelme, a város ügyeivel, a közügyeivel való aktív foglalkozás. Hisz éppen ez tulajdonképpen az, amire Ságvári Ágnes is utalt, hogy az 1960-as években, sőt inkább az elmúlt években a várospolitikának a jelentősége, a város ügyeivel való aktív foglalkozás és a város ügyeivel való foglalkozás nemcsak aktív testületeken keresztül, hanem a város lakosságának az aktív részvétele a város ügyeinek az intézésében, javaslatai alapján, és egyéb módon, ez tulajdonképpen az 1960-as években egyre inkább érvényesül. Azt hiszem, hogy a várospolitikának és az autonómiának a kérdését a következő években alaposan meg kellene vizsgálni, nemcsak ebben a szocialista korszakban, hanem ennek a gyökereit megkeresve az új korban, a XVIII., XIX. században és az 1945 előtti időszakban is.

Ságvári Ágnes említette, hogy a várostörténet periodizációja nem kötelezően azonos, nem szükségszerűen azonos az országos történet periodizációjával. Ezt az eddigi gyakorlat is mutatja, hiszen maga 1686 a feudalizmuson belül Buda felszabadulása, ez egy természetes határ a várostörténet szempontjából. Ugyanilyen természetes határ tulajdonképpen 1945 is, annak ellenére, hogy a polgári viszonyok még 1948-1950-ig, amit nagyon helyesen nevez a várospolitikában átmeneti időszaknak. Tulajdonképpen az 1950 teljes mértékben helyeselhető, hiszen egy olyasvalami történt itt a város életében, ami nem véletlen, hogy összeesett egyrészt a tanácsrendszernek a megteremtése, másrészt a Nagy-Budapestnek a megvalósulása, így az 1950-es periódushatár mindenképpen indokolt. A probléma tulajdonképpen itt kezdődik, az 1950-es periódushatár után. Vitatható az 1960-as periódushatár. Az ilyen mértékben mi elfogadjuk az 1950-es periódushatárt, nemcsak abból a szempontból, illetve abból a szempontból, hogy a tanácsi rendszer és a Nagy-Budapest megteremtése, de ugyanakkor az, ami 1948-49-ben történt Magyarországon, előzménye volt tulajdonképpen a tanácsrendszernek és Nagy-Budapest megvalósíthatóságának. Az 1960-ban is van valami, de tulajdonképpen, hogy 1960-at mi határnak vehetjük, ahhoz szükségé volt 1957-re is, és inkább 1957-nél érzem ezt a határt, és továbbmenve a másik, a végső határ, ami a referátumban szerepelt, az 1971-es határ, az új tanácstörvénynek a határa, - én nem tudom, megkockáztathatom-e azt a föltevést, hogy 1968, az új gazdaságirányítási rendszernek a bevezetése tulajdonképpen nem természetesebb határ-e a város esetében és ennek az új gazdaságirányítási rendszernek tulajdonképpen a következménye városi vonalon az 1971-es tanácstörvény. Ez vitatható kérdés, én is vitakérdésként és nem végső lezárásként vetem fel ezt a problémát.

Egy másik dolog, ami szerepelt szintén az előadásban, és a hozzászólásokban, sőt más előadásokban is: Nagy-Budapest és az agglomeráció problémája. Nagyon hasznos és

nagyon fontos lenne (annak ellenére, hogy mindenki tud róla, mindenki tud a Harrer-féle tervről, tud a Szendy-féle tervről, tud az 1937-es építési törvényről, tud arról, hogy a városfejlesztési tervben az agglomerációról is szó van) alapos történeti kutatásokat végezni ezen a területen, mert az, hogy 70 évvel ezelőtt kitalálták ezt a Nagy-Budapestet és utána 50 évvel megvalósult, és a mai napig is nyűglődünk annak a problémáival, amit az 1950-ben megvalósult Budapest jelent, de nem igen foglalkozunk ezekkel a problémákkal. Ismerve pontosan az első, Harrer-féle Nagy-Budapest tervet és a megvalósulása közti időszakot, ugyanakkor ismerve már ennek a témának a problémáit, ennek a bizonyos agglomerációnak a problémáival ha a történészek alaposabban most elkezdénének foglalkozni, azt hiszem, nagyon célravezető lenne tervezési szempontból is és a megvalósítás szempontjából is.

Itt szeretném - sajnos a két Szekció Ülésnek, illetve az egész mostani ülésünkön nincs alkalom arra, hogy együttesen a két Szekció tárgyaljon - felvetni az ujkori várostörténet problémáját. Van a Magyar Tudományos Akadémiának egy Várostarténeti Albizottsága, ebből szinte az következik, hogy a Magyar Tudományos Akadémia szíven viseli a magyar várostörténeti kutatásokat. Valóban szíven is viseli, de az elmúlt 10 esztendőben, kb. azóta működik ez az Albizottság, szinte minden figyelmét (ünnepi alkalmakon kívül) a középkori várostörténet kutatására és irányítására fordította. Azt hiszem, hogy ennek az ülésnek az előadásai, probléma felvetései igen nagy mértékben hivatják fel a figyelmet arra, hogy az új és legújabbkori várostörténettel (nemcsak 1945-ig, hanem az 1945 utánival, napjainkkal) és a városnak a jövőjével való foglalkozáshoz nagyon nagy mértékben hozzásegítene az, ha az ujkori és legújabbkori várostörténeti kutatómunka szervezett keretekben folyna. A fővárosnak megvannak ugyan az intézményei arra, hogy a várostörténetet műveljék (a levéltárban, könyvtárban, muzeumban), de nincs az ujkori, legújabbkori várostörténet írásnak programja, nem jelöltük ki azokat a problémákat, amikkel foglalkoznunk kell.

A másik, a szakember hiány kérdése. Nagyon sok jól képzett történész van ebben az országban, nagyon sok jól képzett szakember van a fővárosban, a három tudományos intézményben is. A Budapesti Történeti Múzeum 1956-1971-ig 8 kötetet jelentetett meg a Tanulmányok Budapest múltjából c. évkönyvben. Az 1686-1848-ig terjedő időszakra ebben a 8 kötetben 32 kutató dolgozott. Ugy néz ki, mint hogyha ezzel a korszakkal foglalkozó 32 várostörténész lenne Magyarországon. Egy kezemen meg tudom számolni azonban azokat, akik a 32-ből aktívan várostörténettel foglalkoznak. Ugyanez vonatkozik a város történetének a következő korszakára, 1849-1945-ig terjedő korszakára, elvéve lehet csak találni valakit, aki teljes figyelemmel a város történetének a legújabb korszakával foglalkozik, napjainkkal is. Én azt hiszem, hogy a kutatások, a forrás-kiadásoknak a folytatása és egy alapos probléma felvetés előrelendíthetné ezt a munkát, és hogyha ennek a konferenciának meg lesz ez a haszna, akkor nem volt hiábavaló megrendezni.

SÁGVÁRI Ágnes válasza a hozzászólásokra:

Engedtessek meg a Szociáldemokrata Párt községi politikájához kapcsolódva egy metodikai megjegyzést tennem. Ha az 1945 utáni politikai pártoknak a községpolitikáját, vagy községpolitikai programját vitatjuk, akkor a pártoknak két vetületét kell minden esetben megnéznünk. A mozgalmi és az igazgatási vetületét. Elsősorban vonatkozik ez a munkaspártokra. Tehát ha a Szociáldemokrata Pártnak a városi, fővárosi frakciójáról szólnak, akkor - mint azt Ujlaki Péter nagyon helyesen tette - ezt el kell határolnunk a Szociáldemokrata Pártban éppen a párt történeti hagyománya és felépítése következtében a városi, országosan pedig a parlamenti frakció tevékenységétől, amely élesen elvált a mozgalmi vonaltól. És ilyen értelemben, hogyha negatívabb képet kapunk a Szociáldemokrata Párt törvényhatósági frakciójának a munkájáról, mint a Szociáldemokrata Párt egészéről, az részben a Szociáldemokrata Pártnak a városi, és éppen ezért kötött konzervatív hagyományaiából adódik, részben pedig a Szociáldemokrata Párt 1945 utáni életéhez kapcsolódik, amennyiben ezidőben olyan rétegek - elsősorban a közigazgatásból - csapódtak a Szociáldemokrata Párt-hoz, amelyek a Pártot sok vonatkozásban jobbra vitték. Viszont a teljes képhez tartozik az is, hogy a Szociáldemokrata Párt egészének a mozgalmi vonala, kapcsolódva a Kommunista